

IV. Висновки

Аналіз вітчизняної системи державного управління охороною здоров'я засвідчив, що управління системою охорони здоров'я в державі забезпечується спеціальними діями та заходами щодо управління й організації діяльності всіх складових цієї системи з метою найбільш повного задоволення потреб громадян у збереженні та зміцненні здоров'я. Об'єктом управління охороною здоров'я в нашій державі є вся система охорони здоров'я України, суб'єктом – система державної влади та місцевого самоврядування у вигляді спеціально утворених органів влади, які взаємодіють і між якими розподілені певні функції управління охороною здоров'я.

Література

1. Вороненко Ю.В. Медичне право в системі права України: стан і перспективи розвитку / Ю.В. Вороненко, Я.Ф. Радиш // Укр. мед. часопис. – 2006. – № 5. – С. 5–10.
2. Медичне право України : підручник / за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценко. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців "Правова єдність", 2008. – 507 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19 листопада 1992 р. № 2801–XII // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1993. – № 4. – Ст. 19.
4. Орда О. Державне управління системою забезпечення населення України стаціонарною медичною допомогою: генезис, стан та перспективи розвитку / О. Орда, В. Долот, Я. Радиш // Вісник НАДУ. – 2004. – № 4. – С. 135–144.
5. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України" від 02.11.2006 р. № 1542 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу" від 16.05.2005 р. № 352 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Типового положення про управління охорони здоров'я обласної, Севастопольської міської державної адміністрації та Головне управління охорони здоров'я Київської міської державної адміністрації" від 20 грудня 2000 р. № 1845 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
8. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Статуту Академії медичних наук України" від 18.10.1999 р. № 1913 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу" від 16.05.2005 р. № 352 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення Міжвідомчої комісії по боротьбі з туберкульозом" від 28.09.2000 р. № 1480 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
11. Постанова Кабінету Міністрів України "Про Національну координаційну раду боротьби з наркоманією при Кабінеті Міністрів України" від 13.05.1993 р. № 343 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
12. Постанова Кабінету Міністрів України "Про утворення Міжвідомчої координаційної ради при Міністерстві охорони здоров'я з питань міжгалузевої взаємодії закладів охорони здоров'я" від 22.03.2000 р. № 536 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
13. Радиш Я. Проблеми державного управління охороною здоров'я України / Я. Радиш, В. Леха, С. Крюков // Вісник НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 182–188.
14. Скуратівський В.А. Соціальна політика / В.А. Скуратівський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. – 2-ге вид., допов. та перероб. – К.: Вид-во НАДУ, 2003. – 364 с.
15. Солоненко І. Державне регулювання реформування галузі охорони здоров'я (із світового досвіду) / І. Солоненко, Н. Солоненко // Охорона здоров'я України. – 2001. – № 3. – С. 34–38.

УДК 322

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ЦЕРКОВНО-РЕЛІГІЙНИХ ВІДНОСИН

Рябко І.В.

аспірант Класичного приватного університету

Annotation

In this article the problems of unity of the secular and church right in a legal regulation are

investigated. Traditions and innovations in these relations are designated. The historical aspect of different models of the legal relations is analysed.

The comparative analysis of concept of the church right by Orthodox and Catholic church is presented. The system of the dialectic cooperation and relations between the State and the Orthodox church in a democratic society is offered.

Анотація

У статті висвітлено проблеми єдності світського й церковного права в правовому механізмі. Визначено традиції та новації цих відносин. Проаналізовано історичний аспект різних моделей правових відносин, подано порівняльний аналіз розуміння церковного права католицькою та православною церквами. Запропоновано систему діалектичних взаємодій і взаємозв'язків між державою та православною церквою в демократичному суспільстві.

Ключові слова

Державне управління, церковне право, канон, правова система, соціальні інститути, демократичне суспільство.

I. Вступ

У будь-якій державі, яким би не був її уклад, існують основні закони, згідно з якими здійснюється керівництво цією державою та дотримання яких – обов'язок кожного громадянина. У всіх соціальних інститутах є не порушні норми, обов'язкові для дотримання й сформульовані у вигляді клятв: в армії – це присяга на вірність Батьківщині, в медицині – клятва Гіппократа тощо. Їхнє дотримання має не тільки морально-етичне значення, а ще той, хто їх порушує, несе кримінальну відповідальність відповідно до законів суспільства. Церква також має свої правила-канони, якими в церковному житті мають керуватися єпископи, священники, монахи і миряни. Без церковного законодавства порушується вся церковна дисципліна, у результаті чого страждають істотні властивості церкви. Держава, у свою чергу, має законодавчу базу, яка регулює всі аспекти життя в суспільстві. Повага держави до церковного права та церкви до державних законів є запорукою їх гармонійного співіснування. Принципи церковних канонів, як правило, не беруться до уваги в законотворчій діяльності держави, що, безумовно, спричинює посилення напруження у відносинах між ними. У науці державного управління церковне право малодосліджене. У богословських науках церковне право підлягало детальнішому вивченню й аналізу такими вченими-каноністами, як: П. Лур'є, О. Павлов, Н. Суворов, В. Ципін та ін.

Відносини між державою й церквою в сучасній Україні розглядали В. Бондаренко, М. Горяча, О. Грицина, А. Колодний, Е. Кардош, С. Осиповський, А. Шуба, А. Юраша, П. Яроцький та ін. Актуальними на сьогодні залишаються питання вдосконалення механізму взаємодії держави та православної церкви в правовому аспекті.

II. Постановка завдання:

- дослідити правовий аспект взаємодії держави та православної церкви;
- визначити пріоритетні напрями й перспективні аспекти діалектичних взаємодій між державою та православною церквою в демократичному суспільстві.

III. Результати

Церковне право – це одна з тих сфер у правовій дійсності, яка недостатньо досліджена наукою державного управління. Що таке церковні канони й чим, власне, вони є в православній церкві? Ґрунтовну відповідь на це запитання дає видатний богослов і каноніст кінця XIX – поч. XX ст., ієрарх Сербської православної церкви єп. Далматинсько-Істрийський Никодим (Мілаш): “Якщо в кожному суспільстві має зберігатися чіткий порядок і кожен мусить знати як своє місце в цьому суспільстві, так і свої обов'язки й права для того, щоб більш успішно могла бути досягнута мета цього суспільства й було затверджено згода й мир, тим більше потрібно сказати це про Христову Церкву на землі. Уклад Церкви базується на божественному праві, і в цьому укладі головне місце займає ієрархія. Відносини між членами ієрархії точно й чітко були визначені, і кожний, хто сам намагається порушити ці відносини, спричинює розлад у Церкві й завдає шкоди меті її буття в світі. Отже, винним перед Церквою й гідним осуду може бути кожен член ієрархії, який певним своїм вчинком створює розлад у Церкві й перешкоджає досягненню нею її мети у світі” [1].

У більшості зарубіжних ВНЗ канонічне право викладається разом із державним, цивільним та міжнародним. Це пояснюється тим, що за своїм впливом на романо-германську правову систему канонічне право не поступається римському. Стосовно нашої держави церковне право є частиною тривалого історичного досвіду українського народу. Воно, безумовно, вплинуло на встановлення стандартів, згідно з якими приймалися і тлумачилися закони держави. Ця обставина й спонукає до оцінювання церковного права з точки зору науки державного управління.

У цій статті досліджується тільки церковне право православної церкви, враховуючи те, що канонічне право, яке склалося в межах католицької церкви, не вплинуло на православну традицію. Католицька традиція розрізняє канонічне й церковне право. Канонічним називають право, що бере початок від римського права, тоді як церковне право (*jus ecclesiasticum*) стосується виключно приписів, вироблених церковною владою. Аналіз структури та джерел чинного канонічного права свідчить про те, що до нього не включаються вироблені державною владою приписи щодо статусу й становища церкви [2]. У

православній традиції, на відміну від католицької, церковне право формувалося не тільки церковною, а й державною владою та відрізнялося множинністю джерел: римське право, постанови церкви, державні закони.

С.В. Місевич розглядає канонічне право як спільність, що включає релігійно-общинні правові системи православ'я та католицизму. Саме тому для нього терміни "канонічне право" та "церковне право" є практично тотожними за обсягом [3]. У межах католицизму церковне (еклезіастичне) право виступає як частина канонічного, і за обсягом джерел воно суттєво відрізняється від церковного права православної церкви.

На думку іншого дослідника, Т.М. Федоренка, канонічне право православної церкви є правом періоду вселенських соборів. Церковне ж право складали норми, що стосувалися становища церкви, її статусу, але такі, що не належали до рангу канону (вони походили як від церкви, так і від світської влади). Автор вважає, що розмежувати канонічне й церковне право навряд чи можна, оскільки обидва базувалися на одному джерелі й перебували у взаємодії. Канонічне та церковне право середньовіччя складали комплекс – церковну систему права. Співвідношення цих елементів було пов'язано з конкретними історичними умовами та питанням взаємодії між світською й духовною владою [4].

У західній і в східній релігійно-правових традиціях ці поняття не є тотожними. У західноєвропейській традиції канонічне право – це всеосяжне зведення правил християнської віри і життя, втілене у формах постанов церковних соборів. Церковне ж право католицизму – це норми організації церкви і частина канонічного права. Слід підкреслити, що канонічне право й еклезіастичне, як його частина, за своїм походженням мають виключно позадержавний, внутрішньочерковний характер. Канонічне право католицької церкви визнає динаміку правових норм. Джерел канонічного права належать не тільки Святе Письмо й Священний Переказ, а й документи пізнішого періоду, зокрема, вселенські послання римського папи. Католицька правова доктрина побудована на чіткому розмежуванні світської й духовної влад, розподілі функцій і повноважень між ними, у тому числі, й у правотворчості.

У православній традиції канони – це основні церковні закони, які становлять фундамент чинного в церкві права, причому однакове в усіх помісних православних церквах за весь період церковної історії. Особливо слід підкреслити прихильність православної церкви релігійній і правовій традиції, що склалася в епоху вселенських соборів. З того часу, коли остаточно склався Номоканон патріарха Фотія (883 р.), православна

церква не додала до нього жодного нового канону й нічого з нього не виключила [5].

Проте канонічне право православної церкви теж розвивалося. За своєю суттю воно є додатком незмінних і вічних непохитних засад християнського етичного вчення до мінливого церковного життя. В ідеї будь-якого канону міститься незмінний, догматично обумовлений момент, але у своєму конкретному й буквальному значенні канон відображає швидкоплинні обставини церковного життя.

Церковне право православ'я, на відміну від західного канонічного права, походить не тільки від церковних постанов, а й від держави. За визначенням О.С. Павлова, церковним називається право, яке має своїм предметом виключно справи й відносини церковні, хоча б воно походило не тільки від церкви, а й від держави [6].

Православна церква ніколи принципово не заперечувала права світської влади брати участь у формуванні не тільки зовнішнього, а й внутрішнього церковного права. Якщо ж православна церква входила до сфери світського права, то вона ніколи не надавала принципового значення своїй законодавчій діяльності в ній. Умовою участі світської влади в законотворчій діяльності була згода світського законодавця діяти так само, як діяла сама церква, тобто в цілковитій згоді з основними засадами церковного права і на підставі або принаймні в дусі канонів стародавньої Вселенської церкви. За цієї умови православна церква не підкреслювала принципової відмінності між своїми канонами й державними законами. Тому практичні збірки норм церковного права дістали на Сході назву Номоканон (дослівно – законканон), оскільки в них відображалися і церковні правила, і закони світської влади у справах церкви [6, с. 45].

Так само, як і у візантійському праві, на Сході Європи церковне право здавна було найважливішою складовою світської правової системи. Панування релігійного християнського світогляду протягом тривалого історичного періоду позначилося на особливостях психології українського народу. Між правом і мораллю існує тісний зв'язок, тому дослідження церковного права, на нашу думку, є дуже важливим аспектом для державного управління, особливо в період відродженням релігії та церкви на сучасному етапі історії України.

В "Основах соціальної концепції Руської Православної Церкви" представлена сучасна православна доктрина світського права, яка виходить з того, що право "покликане бути проявом єдиного Божественного закону світобудови в соціальній та політичній сферах. Разом із тим, будь-яка система права, що створюється людським співтовариством, будучи продуктом історичного роз-

виту, позначена обмеженістю та недосконалістю” [7]. Таким чином, православна церква фактично підійшла до сучасного методологічного принципу, згідно з яким розрізняються право і закон, а останній проходить перевірку на відповідність цінностям, у цьому випадку не правовим, а вищим за правові – релігійним.

На думку авторів “Основ соціальної концепції”, закон за певних умов перестає бути законом і тому не може виконуватися християнином: “Коли людський закон взагалі відкидає абсолютну Божественну норму і замінює її на протилежну, він перестає бути законом, перетворюючись на беззаконня. Наприклад, у Декалозі ясно сказано: “Шануй свого батька та матір свою, щоб довгі були твої дні на землі, яку Господь, Бог твій, дає тобі” [8]. Будь-яка світська норма, яка суперечить цій заповіді, робить злочинцем не її порушника, а самого законодавця. Іншими словами, людський закон не містить повноти закону Божественного, але для того, щоб залишатися законом, він має відповідати Боговстановленим принципам, а не руйнувати їх” [7, с. 59].

Аналізуючи законодавчу базу православної церкви, ми можемо зробити висновок, що сучасне православ'я не тільки не протистоїть праву, але й, подібно до візантійських традицій поєднання релігійного й правового аспектів суспільного життя, прагне надати праву нового поштовху в його розвитку шляхом упровадження в правову систему православних, а по суті – загальнолюдських цінностей. За висловом В. Ципіна, “євангельське вчення не може стати основою права навіть у християнській державі, але воно не може і не впливати благотворно на юридичну систему держави, яка схиляється перед ученням Христа... Будь-яка правова система є заснованою на взаємозв'язку прав та обов'язків, але християнська й нехристиянська правосвідомість по-різному розставляють акценти в цій дихотомії. Для християнина обов'язок стоїть на першому місці, прав він потребує настільки, наскільки вони слугують забезпеченням для виконання ним свого обов'язку” [9].

Теорія правової держави є витвором виключно західної цивілізації, до того ж світського сегмента цієї цивілізації. Проте внесок православ'я в концепцію правової держави є не менш важливим. Православна церква завжди відігравала роль стримувального чинника, “сумління” держави, не втручаючись у політику, але залишаючи за собою право мирного оцінювання її з позицій моральності.

Західна правова держава багато в чому заснована на принципах лібералізму, індивідуалізму й релятивізму цінностей, тоді як православна цивілізація – на принципах соціального миру, взаємодопомоги, колективізму, усвідомлення “вічних” цінностей, що теж може розглядатись як підґрунтя право-

вої держави. Ідея співпраці церкви та влади як чинника, що стримує всевладдя держави, теж відповідає образу правової держави.

Світська влада існувала паралельно із церковною владою. При цьому вони взаємодіяли між собою при застосуванні правових норм, оскільки не розрізняли в праві, а поєднували канони й закони, що на рівні правової системи і являють собою державно-церковну співпрацю. Вони мають співіснувати, не зливаючись одна з одною. Держава й церква взаємодіють, але не прагнуть підпорядкування одна одній.

Державно-церковні відносини є важливою складовою в житті будь-якої держави. Релігійний чинник є найважливішим як у внутрішній, так і в зовнішній політиці сучасних держав.

Російська дореволюційна наука церковного права виокремлювала такі керівні принципи відносин церкви й держави:

1) церква має безпосередньо божественне походження; вона існує згідно з Божим правом та разом з тим уповноважена діяти відповідно до своєї внутрішньої суті й виняткового призначення;

2) світська влада також встановлена Богом, і її веління для всіх є обов'язковими. Разом з тим, покора світським законам не має суперечити розпорядженням закону Божого;

3) церква має незмінний у своїх засадах устрій, тоді як державний лад має історичний характер. Отже, церква має справу не з державою, але з державами, може жити за будь-яких їх форм, хоча очевидно, що досягнення мети, яка стоїть перед церквою, може бути ускладнене або, навпаки, полегшене залежно від державного режиму;

4) церква існує в державах для світу, але не від світу, тому вона не є держава в державі. Участь в управлінні державою не є метою церкви, і там, де вона має місце, вона зумовлена тільки історичними традиціями;

5) у своїй сфері діяльності церква повинна мати повну свободу й самостійність. Якщо шляхом звичаю або прямої згоди держава одержує права по суті церковні, то церква – права по суті світські. Але де немає підстав для таких відносин, там церква не визнає визначального впливу держави на її власну царину. Якщо ж держава втручається сюди силою, то церква, яка не може бажати жодної революції, має поступитися силі;

6) сфера чисто церковного життя й діяльності обмежується такими складовими: а) віри й моралі; б) таїнств; в) богослужіння; г) управління окремих органів духовної влади (єпископів, соборів тощо) за нормами канонічного права; д) дисципліни над духовенством і мирянами щодо їх церковних обов'язків; е) суду за порушення цих обов'язків та за спор про права, що існують тільки в церковній спільці; є) управління своїм майном і його використання як приватної власності [10].

З погляду дореволюційних фахівців у галузі церковного права, усе інше правове регулювання має належати державі, наскільки б у цьому не була зацікавлена церква. Сучасна православна каноністика відстоює таку саму позицію. Благотворний вплив церкви як носія традиційних духовних цінностей у житті суспільства, його соціальні структури на діяльність органів влади, на внутрішню й зовнішню політику держави у вітчизняній історії розкривається в різних напрямках. Упродовж століть православна церква була опорою системи світоглядних та етичних цінностей, без яких не могли існувати ні держава, ні нація.

IV. Висновки

Держава й церква являють собою два соціальних інститути. Кожен із них виконує в суспільстві свою роль, реалізує свої функції. Разом з тим упродовж усієї історії їх становлення й розвитку вони перебувають у певній системі діалектичної взаємодії, взаємозв'язків, відносин.

Будь-яке державне утворення виступає як специфічний механізм суспільної регуляції, перевірений тисячоліттями. Головною метою держави є встановлення гармонії та поступовості соціального розвитку, утримання суспільства в стабільному стані. Релігія як невід'ємна складова суспільного існування людини є одним із чинників такої регуляції.

Співвідношення світського й релігійного життя суспільства є історично мінливим. Звернення сьогодні до моделі співпраці держави та церкви зумовлене тим, що одним з актуальних питань в умовах демократизації суспільства є налагодження гармонійних відносин між ними. Слід зауважити, що для України питання відносин держави та церкви набули

актуальності як у церковній "свідомості", так і в суспільстві в цілому. Це, насамперед, зумовлено транзитивним етапом розвитку України, вибором її подальшого шляху розвитку, який не можна вирішити без участі церкви та релігії, враховуючи величезну "питому вагу" релігійного чинника в цивілізаційному бутті й виборі України.

Література

1. Правила Православної Церкви с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского : пер. с серб. – СПб., 1911. – Т. 1. – С. 93–94.
2. Бальжик І.А. Відносини держави і церкви: дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / І.А. Бальжик. – Одеса, 2007. – 135 с.
3. Місевич С.В. Джерела канонічного права / С.В. Місевич. – Одеса, 2005. – 19 с.
4. Федоренко Т.М. Вплив християнства на формування правової системи Київської Русі / Т.М. Федоренко. – К., 2001. – 300 с.
5. Цыпин В. Каноны и церковная жизнь / В. Цыпин // Православная беседа. – 2000. – № 1. – 8 с.
6. Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.
7. Основы социальной концепции Украинской Православной Церкви. – К. : Информ.-издат. центр УПЦ, 2002. – 80 с.
8. Библия. – К. : Украинское библейское общество, 2004. – 58 с.
9. Цыпин В. Отдайте всякому должное. Концепция права в свете христианской антропологии / В. Цыпин // Православная беседа. – 2002. – № 5. – С. 2–7.
10. Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.

УДК 35.075.5:364.013

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Халецька А.А.

кандидат наук з державного управління, доцент, докторант
Національна академія державного управління при Президентові України

Annotation

In the article it has been investigated the basis of public policy for social protection of the population in Ukraine. The necessity of improvement of normative provision of activity of institutions of social protection of the population has been grounded by the author.

Анотація

У статті висвітлено засади державної політики у сфері соціального захисту населення в Україні. Автором обґрунтовано необхідність удосконалення нормативного за-

безпечення діяльності установ соціального захисту населення.

Ключові слова

Державна політика, нормативне забезпечення, соціальний захист.

I. Вступ

Роль установ соціального захисту населення в системі соціального захисту населення в Україні полягає в наданні соціальної допомоги й обслуговуванні громадян, які звернулися до них. Діяльність установ соціального захисту населення з надання соці-